

Täysistunto

Tiistai 4.12.2018 klo 14.02—20.52

16. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 264/2018 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 16. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään liikenne- ja viestintävaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan ja talousvaliokunnan on annettava lausunto.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

19.42 **Kristiina Salonen sd:** Arvoisa puhemies! Voit täyttää veroilmoituksesi netissä, tarkistaa reseptisi omakanta.fi:stä tai varata jonottamatta ajan vastaanotolle kätevästi verkosta. — Näinhän meitä kannustetaan sähköisten palveluiden käyttöön, ja valtaosalle suomalaisista tällaiset muutokset tuntuvatkin elämää helpottavilta parannuksilta. Mutta eivät ihan kaikille meistä. Julkishallinnollisten palveluiden siirtyessä yhä enemmän sähköiseen maailmaan perustavanlaatuinen kansalaisoikeus tulisi huomioida myös sähköisissä palveluissa: perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan esimerkiksi terveydentilaan liittyvän syyn perusteella.

Asioidakseen Kelan sähköisissä palveluissa, täyttääkseen verotietonsa verkossa tai katsoakseen terveystietojaan Omakannasta on annettava luotettava tunnistautuminen järjestelmään. Suomessa tämä tunnistautuminen tehdään valtaosiltaan pankin verkkotunnistautumisen tai mobiilivarmenteen avulla. Isolle osalle meistä tämä toimii hyvin — muttei kaikille. Millaiset mahdollisuudet käyttää esimerkiksi edellä mainittuja palveluja on vanhuksellä, jolla ei ole verkkopankkitunnuksia tai mobiilivarmennetta? Entäpä vakavasti sairaalalla, jonka asioista huolehtii omaishoitaja? Saamieni yhteydenottojen mukaan se on todella haastavaa. Vaikeuksissa on esimerkiksi vanhus, joka elää kotonaan mutta on niin heikkokuntoinen, että asiointi kodin ulkopuolella on mahdotonta. Kotona asuminenkin mahdollistuu vain omaishoitajan avulla. Omaishoitaja on tuolloin usein myös henkilön edunvalvoja. Edunvalvojalla on oikeus liittää edunvalvonnan alaisen henkilön pankin käyttöoikeudet omaan verkkopankkiinsa, mutta käyttöoikeudet rajoittuvat kuitenkin vain ja ainoastaan pankkipalveluihin. Toisin sanoen toisen henkilön verkkopankkitunnuksia ei voi käyttää henkilöllisyyden varmentamiseen julkishallinnollisissa palveluissa. Siksi esimerkiksi Omakanta-palveluun tai verottajan sivulle ei saa sähköisesti kirjautua saamallaan pankkitunnuksilla, vaikka olisi henkilön laillistettu edunvalvoja. Tällöin vaihtoehtoiksi omais-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2018 vp

hoitaja-edunvalvojalle jää sähköisen henkilökortin hakeminen vanhukselle. Käytännössä se tarkoittaa vanhuksen fyysistä asiointia valokuvauksessa ja poliisin lupapalveluissa. Tämä tuntuu meille terveille ja toimintakykyisille ihmisille järkevältä toimintatavalta, mutta miten me voimme odottaa samaa henkilöltä, joka siirtyäkseen kodistaan muualle tarvitsee huonon kuntonsa takia pelkkään kuljetukseenkin parit. Miten me huolehdimme siitä, että näillä ihmisillä tai heistä huolehtivilla on samanlaiset oikeudet pysyä mukana nopeasti sähköistyvässä yhteiskunnassamme? Eikö meidän tulisi kaikin tavoin helpottaa niiden ihmisten taakkaa, jotka huolehtivat vakavasti sairaista tai hyvin iäkkäistä läheisistään yksin kotona? Heillä ei ole voimia taistella oikeuksiensa puolesta. Meidän terveiden on tehtävä se heidän puolestaan.

Onneksi tämä lakiesitys viimein alkaa ratkoa Suomen sähköisen tunnistautumisen ongelmaa. Lainsäädännöllisesti kansalaisten sähköinen tunnistautuminen on onneksi muutosten alla. Tavoite on kuitenkin vielä niin pitkällä uudenlaiseen tunnistautumisjärjestelmään siirtymisessä, että nykyisessä tilanteessa moni kamppailee yhä edelleen. Uuden järjestelmän pitää tunnistaa nykytilaa paremmin nämä henkilöt, joille valokuvan ottaminen itsestään tai korttien jatkuva uusiminen on vaikeaa, jopa mahdotonta. Mutta kuitenkin meidän pitäisi pystyä löytämään jo ennen tämän lain voimaantuloa ratkaisuja tähän hetkeen. Lain edessä nämä ihmiset ovat nyt ei-kenenkään maalla, ja heidät on tunnistettava. Viranomaispalveluiden pitäisi jalkautua tarvittaessa niiden luokse, jotka eivät kodistaan pääse ulkomaailmaan niitä hakemaan. Ja jos se ei ole ollut maan tapana, niin muutetaan tapojamme.

19.46 Jari Myllykoski vas: Arvoisa rouva puhemies! Asia on hyvä, tämä mahdollisuus ja kyseinen lakiesitys tätä sähköistä tunnistautumista edistävät.

Tämä on tullut hyvin lähelle tänä kesänä, kun meitä kansanedustajia tuolla Satakunnan Kansan mielipidepalstalla on arvioitu siitä, ettemme tee yhtään mitään täällä sen eteen, kun omaishoitajat taikka sitten ne, jotka ovat edunvalvojia, eivät pysty asioimaan edunvalvottavansa puolesta. Ja tämä puolesta asiointi on tosi ongelmallista varsinkin, kun puhutaan lääkäristä, lääkkeitä. Ja perusseikkana on, että vaikka meillä olisi edistynyt lainsäädäntö, tällä hetkellä Omakanta-palvelu ei mahdollista sitä, että joku toinen henkilö käyttäisi ja menisi henkilön Omakanta-tietoihin. Eli tietojärjestelmät eivät mahdollista sitä, kuten mahdollistuu tällä hetkellä pankkipalveluiden kanssa, kuten edustaja Salonen tuossa oikein kertoi, että edunvalvoja saa oikeudet ja voi asioida omilla pankkitunnuksillaan edunvalvottavan pankkiasioissa. Ei tarvita mitään erityisiä järjestelmiä siihen, vaan tällä hetkellä järjestelmä toimii niin, että maistraatista on haettu lupa siihen, joko edunvalvoja tai sitten henkilö, joka haluaa asioita hoitaa jonkun edunvalvojana, ja sieltä maistraatin kautta on saatu sitten oikeudet, miten nämä luvat menevät. Tai mahdollisesti ehkäpä muistisairaankohdalla, joka ei pysty itsestään huolehtimaan eikä suostu tähän maistraattikäsitelyyn, käräjäoikeus sitten ratkaisee sen, onko tällä kyseisellä henkilöllä, joka on edunvalvoja, mahdollisuus hoitaa sähköisesti edunvalvottavan pankkiasioita.

Mutta erityisen tärkeätä olisi, että me pystyisimme nyt sekä kehittämään lainsäädäntöä että huomioimaan varmasti seuraavassa hallitusohjelmassa, että tämä Omakanta-tietojärjestelmä joustavoitaisi sitä, että omaishoitajien, jotka useimmiten sitten vielä ovat edunvalvojia, asiointi olisi helpompaa. Se olisi tarpeen sen omaishoitajankin ajankäytön kannalta, ettei tarvitse mennä sinne apteekkiin selvittämään niitä asioita, että mitenkä ja mitä lääkkeitä, että sen voisi tehdä sieltä Omakannan kautta, käyttää sähköistä reseptiä niin, että

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2018 vp

ei tarvitse kävellä sinne apteekkiin näiden asioiden kanssa. Tietoteknisesti voisimme sitten seuraavassa hallitusohjelmassa tätä edistää, laittaa tähän voimavaroja. Olen aivan varma siitä, että kun meidän väestömme ikärakenne vanhenee ja jos seuraavassa hallitusohjelmassa omaishoitajille tulee hieman parempi mahdollisuus hoitaa omaistaan ja omaa jaksamistaan, eli sinnekin satsattaisiin, niin omaishoitajien lukumäärä tulee kasvamaan ja samalla se tarkoittaa sitä, että myös edunvalvojien määrä tulee huomattavasti lisääntymään.

Tälläkin hetkellä meillä lähiomainen voi tilanteessa tehdä niin sanottuja päätöksiä esimerkiksi lääketieteellisestä toimenpiteestä, tehdäänkö vai eikö. Lääkäri sitten kuitenkin loppukädessä vielä päättää siitä. Tämä edunvalvoja on lähiomainen, eli nimenomaan lähiomaisiin ja lääketieteellisiin toimenpiteisiin oleva rajattu mahdollisuus puuttua tai tehdä ehdotuksia on jo olemassa.

Joka tapauksessa edistystä on siihen, että tämä sähköinen tunnistautuminen tulee, mutta pitää nähdä, että tähän pitää liittyä vielä monta asiaa. Arvoisa rouva puhemies! Kiitos.

19.51 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Ymmärrän, että tämä asia on ollut monimutkainen ja täällä on myöskin ikään kuin monenlaisia sisällä piileviä intressejäkin, joita sitten on ehkä pyritty kuluneiden vuosien aikana selvittämään. Keskeistä on se, että sähköisten tunnistuspalveluiden käyttö kasvaa ihan merkittävästi. Sen takia ei ole merkityksentöntä miettiä myöskään sitä, miten markkinat jakautuvat ja millaisilla pelisäännöillä markkinoilla toimitaan. Ja toivon, että tähän nyt sitten valiokunnassa kiinnitetään erityinen huomio, koska siitä näyttää myöskin kahdella eri ministeriöllä olevan ristiriitaa.

Tämä henkilökortti, joka on siis mobiilivarmenteen ja pankkitunnusten lisäksi kolmas tunnistautumistapa, on ollut lähestulkoon olemattomalla käytöllä. Ja juuri se on itse asiassa se, mihin nyt ohjataan niitä ihmisiä, jotka eivät pääse sähköisiä palveluita käyttämään esimerkiksi edellä kuvaamani kaltaisessa tilanteessa, jossa vanhus on niin huonokuntoinen, että omaishoitaja hänen asioitaan hoitaa.

Edustaja Myllykoski hienosti puolusti ensin sosiaali- ja terveystieteiden jäseniä työmäärällä lehtien palstoilla, kiitos siitä edustaja Myllykoskelle. Itse pääsin asiaan perehtymään vasta ihan äskettäin ja selvittelin sitä. Annoin ohjeistukseksi juuri sen, että kun tämä pankkitunnusten käyttö oli evätty, niin mobiilivarmenne olisi se seuraava mahdollinen vaihtoehto. Ja kuinka ollakaan, kun kyseinen henkilö asiaa selvitti, tuli tietoon, että mobiilivarmennetta ei saa ennen kuin tunnistautuu nettiin pankkitunnuksilla.

Siis pankkitunnukset on evätty. Toinen vaihtoehto on mobiilivarmenne. Mobiilivarmennetta ei saa, kun ei ole pankkitunnuksia.

Sitten on kolmas vaihtoehto tämä henkilökortti, joka itse asiassa muuten vaatii vielä erillisen lukulaitteen, joka esimerkiksi pienituloiselle eläkeläiselle alkaa olla jo kustannustensa puolesta riski. Mutta henkilökortti vaatii henkilökohtaisen käynnin. Ja henkilö, joka ei pysty siihen, on ikään kuin täysin laittomalla maaperällä, täysin ei-kenenkään-maalla, pompoteltavana tuolla ihmisiltä toisille. Ja tähän on tultava nyt stoppi. Toivottavasti tätä asiaa myöskin valiokunta käsittelee.

19.54 Mika Niikko ps: Arvoisa puhemies! Tämä sähköinen tunnistautuminenhan on Suomessa hyvin yleistä, nimenomaan pankkitunnuksilla, koska yli 90 prosenttia tapahtuu nimenomaan pankkitunnistautumisten kautta, kun asioidaan verkossa ja todennetaan henkilöllisyys, ja sama suunta on myös Ruotsissa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2018 vp

Virossa on kuitenkin tilanne toisenlainen ollut jo heti alusta lähtien. Heillähän on jo 15-vuotiaasta saakka oltava jokaisella kansalaisella henkilökortti, johon on myös tämä sähköisen tunnistautumisen mahdollisuus sisällytetty. Suomessahan tällaista korttia yritettiin aikanaan tuoda markkinoille ja tuoda tavallaan kansalaisten tietoisuuteen, mutta se ei millään tavalla nostanut suosiota.

Ja tämä on aivan totta, mitä edustaja Salonen mainitsi, että kaikki henkilöt eivät saa sitä pankkikorttia laisinkaan. Jos et saa pankista edes tiliä auki, niin kuinka voit saada verkkotunnukset, joilla voit asioida ja hoitaa välttämättömiä asioita? Henkilön tunnistautuminen on välttämätöntä monessa asiainnissa verkossa.

Kun esimerkiksi jotkut ministeriöt ovat kilpailuttaneet näitä tunnistautumispalveluita, niin jossain vaiheessa Suomessa on huomattu, että ne ovat äärettömän kalliita. On jouduttu pakon edessä pohtimaan, miten tämä voidaan muulla tavalla ratkaista. Ja toisaalta olisin itse toki odottanut, että näiden kymmenen vuoden aikana, kun tämän toiminnan tuloksia on tässä eri tavalla jo todettu, oltaisiin löydetty Suomeen myös edullisempi ratkaisu.

Toki hallituksen esitys nyt haluaa tässä asiassa joitain parannuksia tehdä, mutta se kokonaiskuva vaatii vielä enemmän keskustelua tulevan hallituskauden aikana.

19.56 Jari Myllykoski vas: Arvoisa rouva puhemies! Lyhyesti vielä kauniiksi, tai ehkä rumaksi, lopuksi:

Täytyy sanoa, että pankeilla ei pitäisi lainsäädännön mukaan olla oikeutta evätä pankkitunnuksia maksuhäiriömerkinnästä johtuen, [Mika Niikko: Juuri näin!] mutta valitettavasti näin vain tapahtuu. Tai sitten se on siinä tilinavaamistilanteessa este, kun katsotaan, että henkilö ei ole sovelias meidän asiakkaaksemme.

Meillä on tässä maassa 400 000 ihmistä, joilla on luottohäiriömerkintä. Voitte vain kuvitella, montako niistä ihmisistä on suljettu tämän sähköisen tunnistautumisen ulkopuolelle juuri tästä syystä. Ja kun siellä on niitä inhimillisiä syitä, että ihmiset eivät ole pystyneet terveyskeskumaksuja maksamaan, ja sitä kautta kuntayhtymän tai kunnan terveyskeskuksesta ollaan annettu perintäyhtiöihin sitten nämä perinnät, niin tämä luottohäiriömerkintöjen kasvu on ollut ihan räjähdysmäistä — liittyen varmasti osaksi myös pikavippeihin.

Mutta tärkeintä olisi, että me pystyisimme lainsäädännöllä pankkeja edellyttämään joustavampaan toimintaan. Olen tässä aiempina vuosina huutanut ääneen, että me tarvitsemme sitä, että Kela myöntää, yhteiskunta myöntää sen sähköisen tunnistautumisen mahdollisuuden niin, että se ei repeä. Mutta kustannushinta on aivan hirvittävän iso, näin olen ymmärtänyt. Nyt pankit ovat olleet aktiivisia, he ovat luoneet omat järjestelmänsä, niitä pitää pystyä hyödyntämään. Mutta voimmeko sitten mennä sinne yksittäisen liiketoimijan alueelle: että kun tämä on kuitenkin kansalaisoikeutta, niin joko niin, että edellyttämme näiden sähköisten pankkitunnusten haltijoiden ylläpitäjiltä sitä, että he edistävät kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan, tai niin, että annetaan heille rajoittamisoikeus.

Lainsäädäntö on mennyt oikeaan suuntaan, luottohäiriömerkintä ei saisi olla enää esteenä siihen, etteikö pankkitunnuksia anneta, mutta jotain meidän on tehtävä vielä, ja meillä on toivottavasti seuraavissa hallitusohjelmaneuvoitteluisa tämäkin asia keskeisesti pöydällä.

Keskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 125/2018 vp

Asia lähetettiin liikenne- ja viestintävaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan ja talousvaliokunnan on annettava lausunto.